



Bokstart Örebro län

Berättelser från verksamheterna

Bokstart Örebro län Berättelser från verksamheterna

Utgiven av: Region Örebro län 2025

Författare: Eva Bernstein Bang och Staffan Ekegren

Illustration: Moa Graaf

Foto: Pavel Koubek (sidorna 47 och 55), Håkan Risberg (sidorna 26, 65 och 77) och Terése Sundh (framsida samt sidorna 7, 15, 16, 19, 20, 25, 29, 33, 39, 51, 68 och 72).
Personerna på bilderna är inte de som berättelserna handlar om.

Dnr: 25RS7442

Vid eventuella frågor om innehållet kontakta kultur@regionorebrolan.se

Region Örebro län
Box 1613, 701 16 Örebro
Besöksadress: Klostergatan 23, Örebro
Tel: 019-602 10 00
regionorebrolan.se/kultur

BOKSTART
ÖREBRO LÄN

Innehåll

Inledning – allt har en början	6
Det här är Bokstart Örebro län	10
Gåvoböcker via Barnhälsovården	10
Biblioteksrecept	11
Fortsatt stöd för små barns språkutveckling	11
Bibliotek	12
Kanske får vi in en fot	14
Ett gigantiskt jobb	21
Ett yrke beroende av eldsjälar	22
Uthållighet är vad som krävs	24
Min kollega är kanin	27
Titta vad jag har till dig!	28
Behöver inte ens läsa boken, man kan sjunga den	30
Fågelkvitter från djungeln och vågbrus	34
Barnhälsovård	40
Men ska vi börja läsa redan?	42
Så lekte vi oss fram till siffran 10	46
Självklart måste man först smaka på boken	48

Sätter fram paddan för minsta lilla grej	50
Färgstarka bilder och sparsam text kan få föräldrar att berätta	53
Logopedi	56
Dra in föräldrarnas glädje i barnens	58
Lova att du inte säger någonting	61
Teckenstöd gör nytta	64
Att få med sig föräldrarna är a och o	66
Förskola	74
Ett litet äventyr att uppleva ett bibliotek	76
Vill du att jag ska läsa?	78
Författaren	82
Den ena glädjen ger den andra	84
Första sparken är första svaret	85
Tack till er som bidragit	90

Inledning – allt har en början

”

2017 låg en lapp med ett namn och telefonnummer på mitt skrivbord, jag var ny på jobbet och Bokstart skulle bli mitt fokus framöver. Jag kom från en tjänst som kulturpedagog på ett bibliotek och hade arbetat mycket med samverkan med barnhälsovården och förskolan. Men denna lapp var från en logoped. Det var skönt att få en riktning och något konkret att göra så jag ringde upp numret och i andra änden svarade en positiv och glad logoped. Vi pratade länge om flera saker men framför allt om hur viktig läsningen är för barns språkutveckling. Logopeden berättade att i sitt möte med barn och deras vårdnadshavare pratade hon dagligen om vikten av att läsa tillsammans och prata om det man läst.

Det var efter mitt första samtal med logopeden som allt drog igång och jag började bygga upp ett nätverk tillsammans med logopedin och barnhälsovården, Region Örebro län. Sen sökte vi medel för språknätverk från Kulturrådet, ordnade kunskapsdagar och pratade om vikten av att samverka. Vi sökte återigen medel från Kulturrådet och skapade projektet Bokstart Örebro län.

Under de här åren som har blivit sju till antalet har vi arbetat för att främja att andra ska våga ta steget och börja samverka. Vi har sett språknätverk växa fram i kommunerna, alla har skapat dem på sitt sätt och med sina förutsättningar men hela tiden med projekt Bokstart Örebro län i ryggen.



Vi har skapat insatser med kunskapsdagar, nätverk och gåvoböcker i samverkan med folkbiblioteken och barnhälsovården. Logopederna har delat ut ”biblioteksrecept” som sedan utökades till barnhälsovården.

Vi har under de här åren haft kunskapsdagar, både våra egna och i samverkan med andra regioner. Vi har under dessa dagar lyssnat till logopeder, forskare, läsinspiratörer, myndigheter, bibliotekarier, pedagoger med flera. Vi har besökt kommunerna och stöttat dem i sin uppstart av nätverk. Vi har haft nätverksträffar där barnhälsovård, folkbibliotek och logopedi har fått möjlighet att träffas och börja prata om samverkan. Vi har sett språknätverk startas, både inom kommunerna och i samverkan över kommungränserna. Vi har delat ut gåvoböcker via barnhälsovården och folkbiblioteken och vi har i delat ut CD-skivor från Länsmusiken via barnmorskemottagningarna.

Men vi har även varit frustrerade och tampats med frågor som – Gör vi bra för dom som verkligen behöver? Vilka är det som verkligen behöver? Hur ska vi nå alla? Hur kan vi implementera Bokstart i vår ordinarie verksamhet? Stora frågor och många gånger svåra men inte omöjliga. Jag kan se att i de nätverk som har startats i kommunerna har även de försökt hitta svaren på dessa frågor. Många har vågat testa nytt och sett att en del saker funkar medan andra blev, ett i stunden misslyckande, men även en lärdom att ta med sig när de försökte igen.

I denna skrift kommer du nu att få möta några av de berättelser som vi har samlat in och skapat genom åren. Erfarenheter, svårigheter, kulturkrockar och glädje delas i en salig blandning av barnhälsovårdssjuksköterskor,

bibliotekarier, logopeder, pedagoger och rektorer. Deras givmildhet och mod att dela med sig av sin vardag gör mig så glad och ödmjuk. Jag hoppas att du som läser blir berörd, stärkt och inspirerad för ditt eget fortsatta arbete med barns språkutveckling. Vi har valt att låta alla som deltagit vara anonyma, de som ändå kan identifieras har fått möjlighet att godkänna sina berättelser.

Slutligen vill jag säga att få leda Bokstart Örebro län har varit ett av mitt livs roligaste uppdrag. Tänk att vi har satt frågan om språkutveckling för barn 0–3 år i mitten och sedan fått möjligheten att undersöka hur vi tillsammans kan stärka det arbetet. Och det bästa av allt är att vi lyckades implementera flera av insatserna som nu kommer fortsätta även efter projekttiden är slut. Det har också varit en ynnest att få samarbeta med er alla fantastiska och professionella kollegor i Örebro län. Stort tack!

Eva Bernsten Bang
Projektledare Bokstart Örebro län

Det här är Bokstart Örebro län

Bokstart Örebro län bygger på samverkan mellan Biblioteksutveckling Region Örebro län, Barnhälsovården, Logopedin på länets tre sjukhus och folkbiblioteken i Örebro läns tolv kommuner. Bokstart Örebro län når även familjecentralers öppna förskolor samt förskolorna genom kommunernas arbete med Bokstart eller liknande satsningar.

Projektet Bokstart Örebro län avslutades i september 2024, men arbetet fortsätter. De insatser som utvecklades under projektet är nu en del av ordinarie verksamhet:

Gåvoböcker via Barnhälsovården

Alla barn i Örebro län får en gåvobok från Region Örebro län vid tre besök på Barnhälsovården; syftet är att uppmuntra samspel och kommunikation mellan barn och vuxna. Barnhälsovårdssjuksköterskan visar hur de vuxna kan läsa, samtala och samspela med barnet samt informerar om varför tidiga läsvanor och kommunikativt samspel stärker barnets språkutveckling.

Folkbiblioteken är också en del i samarbetet och delar ut gåvoböcker till de yngsta barnen, bland annat vid 18 månaders ålder.

Biblioteksrecept

Logopeder vid länets tre sjukhus (Karlskoga, Lindesberg och Örebro) och sjuksköterskor på BVC kan vid behov ge familjer ett "Biblioteksrecept". Det innebär att familjen uppmuntras att besöka sitt närmsta bibliotek och låna språkstärkande material och böcker.

Folkbiblioteken står för kostnaden av det språkstärkande materialet. Alla länets 12 kommuner deltar i aktiviteten.

Fortsatt stöd för små barns språkutveckling

Biblioteksutveckling Region Örebro län fortsätter att stötta folkbibliotek som behöver det. Stödet kan bestå av exempelvis:

- Sökbara medel
- Nätverksträffar
- Kunskapsdagar

Region Örebro län deltar också i Kulturrådets nätverk för Bokstart. Dessutom fortsätter den samverkan med Barnhälsovård och Logopedi inom Region Örebro län som idag finns upparbetad.



Bibliotek

I följande kapitel kommer du att få ta del av berättelser från biblioteken. Aktiviteter som babybokis och babysång som blandas med glädjen i att nå fram, bygga relationer och få nya föräldrar att upptäcka biblioteket. Men även av tankar kring samverkan, att det kan vara svårt, tid som inte alltid räcker till och samtidigt en insikt om att det är så viktigt att vi gör Bokstart tillsammans.

Kanske får vi in en fot

”

Jag kunde inget om små barns språkutveckling. Jag hade just börjat som bibliotekarie när Bokstart drog i gång och bjöd in till träffar och inspirationsföreläsningar om hur barn fungerar i olika åldrar och hur vi kan jobba.

När jag sen satte ihop kursen ”Bäbisbokprat” utgick jag från böcker som jag själv gillar och kunde få ut det bästa av mig själv, så vi kunde få lite roligt

Fem barn är
lagom, jag vill ju
hinna se varje
barn.

och knasigt. Kursen är för barn och deras vuxna, som ju inte måste vara föräldrarna. Genom affischer har jag fått kontakt, och även genom sociala medier där vi har en Facebooksida. Fem barn är lagom, jag vill ju hinna se varje barn. Vi ses tre veckor i rad och igår började jag min fjärde kurs. Jag förstår lite mer om barn nu, hur

de funkar i olika åldrar och på vilken nivå jag ska lägga mig.

Vi sitter tillsammans på golvet i ring; några i famnen hos vuxna, andra kryper omkring för fullt. Jag öppnar min resväska och tar upp första boken, om djur. Jag rör mig ganska mycket, kravlar omkring på golvet, kryper runt, fram till varje barn för att de ska få vara med och känna och höra. Vi härmar djur. Jag leker med rösten och blir en fisk som låter blubb och bzzz, ljudet av ett bi som får alla att haka till. Jag läser några böcker, håller upp bilderna, som är kontrastrika för att bli lättare att se. Vi läser ”Knacka på”, en av gåvoböckerna. Där kan barnen delta genom att knacka på föremålen





i boken, eller i alla fall lägga handen på. Barnen upptäcker böckerna på sitt sätt; tuggar på dem, känner på dem, eller testar genom att bläddra.

De vuxna talar jag till indirekt, mest riktar jag mig till barnen, med ögonkontakt, lär mig namnen direkt, säger namnen för att bygga relationer: Nu är det Arthurs tur att knacka i boken ...

Vi ramsar medan vi gör rörelser, till exempel Stora Klockor: man håller upp barnet och leker med rösten. Först låter vi högt och då är det stora rörelser, sen gör vi små tysta rörelser; sen paus, sen en ramsa igen för att fånga barnen tillbaka.

Jag börjar och slutar med samma bok på alla träffar: vi härmar djuren. En halvtimme varje gång håller jag på, med en paus i mitten då dom får göra vad de vill en stund. Då lägger jag ut många böcker som de får "smaka" på. När programmet är slut sitter vi kvar och bara umgås en smula; jag tar fram några leksaker och böcker och låter leken bli fri. Jag delar ut material som Bokstart har tagit fram, om språkutveckling och lite knep. Många föräldrar önskar sig fler än tre träffar. En del vuxna säger, han sitter ju inte still, man kan ju inte läsa för ett barn som inte förstår. Jag svarar, ni behöver inte läsa vartenda ord i boken, ni kan titta på bilder, ni kan ta en sida i taget, sen får han springa i väg och leka. Det behöver inte vara så tillrättalagt, mer bara att få in en vana av att ha en bok.

När de kommer vid tillfälle nummer två så känner de redan igen mig. Vi har fått en relation. En liten flicka var så blyg. Vågade knappt se mig i ögonen och höll sig väldigt nära mamma. Men på sista träffen skrattade hon mot

mig och log. Jag hade fått en liten relation ändå. Och de vuxna återkommer, jag blir lika glad varje gång. Barnen vinkar och ler. Jag försöker lära mig namnen och hälsar när de är här. "Hej Albert," går jag fram och säger. Det är ett långsiktigt arbete. Jag vill ju att de ska fortsätta komma till biblioteket även upp i åldrarna.

Svårast med bokstartsprojektet är samverkan. Språknätverkets träffar har jag varit med på, som skapats för den här länsdelen. På en träff var det bara jag från min kommun som deltog. När vi skulle träffas alla inom kommunen – bibliotek, BVC, förskola – så var jag osäker på om förskolorna ingår i Språknätverket. Samarbetet har inte kommit i gång. Tyvärr har vi ingen familjecentral där jag kunde tipsa om böcker och lära känna fler familjer. Den har legat nere i flera år. Här finns bara BVC och jag. Sporadiskt några gånger har jag haft kontakt med BVC-sköterskan, och mejlat lite fram och tillbaka. Telefonnumret har jag inte ens. Men jag hörde att en av mina kollegor har kontakt med någon annan på BVC som ville att vi skulle komma och dela ut böcker inför en aktivitet dom skulle ha. Kanske får vi in en fot där. Men Bokstart har ändå skapat en samverkan mellan oss bibliotekarier i hela länet. Vi har träffats och bytt erfarenheter, och mycket har jag lärt mig och inspirerats av.





Ett gigantiskt jobb

” Vi har ett gigantiskt jobb att göra, hur får vi folk att förstå hur viktig läsningen är? Kommunen har hög barnfattigdom och låg utbildningsnivå. Det handlar inte bara om invandrartäthet, utan även att vi är ett brukssamhälle med ganska liten utbildningstradition. Just därför är BVC och Familjecentralen oerhört viktiga.

Ett yrke beroende av eldsjälar

” Det började en BVC-sköterska, men det var precis när pandemin drog igång. Så inte heller då kunde vi starta något Bokstartnätverk. Tanken var att vi inom kommunen skulle gått samman i ett nätverk. Men trots allt var fortbildningen som vi erbjöds bra, med flera föreläsningar. Att ändå få träffas och prata kring små barns språk gav en boost till arbetet. Jag förstår ju att man måste nätverka, men länets kommuner har helt olika förutsättningar, och styre. Bokstart är inte så lätt att applicera på alla. Sen handlar det faktiskt mer om nyckelpersoner, än tjänster. För när jag började i kommunen så fanns en specialpedagog som jobbade mycket gentemot skolorna. Hon och jag jobbade jättebra med information mot BVC, förskolan och föräldragrupper inom BVC. Det var före Bokstart. Plötsligt blev hon bara förflyttad.

Kanske är vårt yrke överlag alltför personbundet, jämfört med andra. Särskilt om man jobbar med barn. Vårt jobb tar aldrig någonsin slut, man kan alltid fortsätta. Det blir inte klart. Med andra jobb tänker jag att de går hem efter dagen och så är de klara. Men litegrann är vårt jobb sprunget ur ett personligt intresse för kultur. Man tycker det är viktigt att sprida böcker. Vi är ett yrke som är beroende av eldsjälar, sådana som tar på sig mer ansvar för böckerna, och mejlar, skapar kontakter. Jag tror att vår bransch är mer känslig för när folk slutar. En bra kontakt skapar ofta ett stort hål när hen

försvinner. Man har tänkt, att fint nu finns ett samarbete gentemot den här skolan, den här förskolan; och då hon slutar plötsligt så visar det sig att jaha, det var ju personen som jag hade ett bra samarbete med! För att

Bra, ös böcker över barnen! Våra böcker är kanske de enda böcker som finns i hemmet.

just vi hade så bra kontakt, vi hade så lätt att förstå varandra. Arbetet avstannar när den kuggen fattas.

Vi barnbibliotekarier är olika personligheter, med olika fall-enhet; vissa är duktiga kring rim och ramsor, andra är inte alls är

bekväma i den rollen. Personligen känner jag inte för att klä ut mig och sjunga. Jag tänker att förskolan är bättre på sådant.

Nästan alla kommuner har en ganska väl inarbetad gåvoboksrutin.

Bra, ös böcker över barnen! Våra böcker är kanske de enda böcker som finns i hemmet.

Uthållighet är vad som krävs

” Inspirerade av Bokstart har vi startat ett projekt i ett bostadsområde. Vi har fått hyra en lägenhet i det bostadsområde där de bor. Vi har gjort iordning ett samlingsrum dit vi vill bjuda in mammor med barn mellan 0–1 år. Där leker vi, läser, sjunger rim och ramsor och fikar tillsammans hoppas vi. Ännu är vi bara i uppstartsfasen. Vi famlar. Jag ser framför mig en lång inkörningsfas. Vi kommer att behöva vara länge i området innan verksamheten sprider sig. Det är svårt, det är en utmaning och vi får se var vi hamnar. Uthållighet är vad som krävs.





Min kollega är kanin

”

Vi gillar att göra knasigheter tillsammans och klä ut oss, för det bästa barn vet är när en vuxen vågar göra sig fånig. På fredag ska min kollega och jag till Familjecentralen och berätta sagan

Lilla Kanin badar. Min kollega är kanin, med öron och svans. Hon sätter sig i badbaljan som vi tar med oss, jag håller lite låtsasschampo på henne, blåser henne med hårtork så hon blir torr och hoppas vi får hjälp av barnen. Samtidigt som jag läser högt ur boken. Nästa termin är det jag som klär ut mig, även jag gillar att spexa.

Titta vad jag har till dig!

”

Det här hände vid slutet av coronatiden i ett skogsområde där vi brukar ha våra träffar; barn upp till 3 år och deras föräldrar i alla sorters aktiviteter. Som vanligt hade jag en utställning med böcker. När jag är nästan färdig närmar sig den 2-åriga flickan, hennes mamma med en 3-åring fanns en bit bort. Jag backar så att 2-åringen får utrymme. Direkt går hon mot min hög av roliga böcker som lyser gula, blå, gröna med bilder av barn, hundar, katter. Men sträcker sig efter min svarta dator, som ligger lite skydd halvöppen underst i högen av böcker. Jag säger: Titta vad jag har till dig! Boken som jag visar henne avger ett lustigt ljud när man klämmer på den.

Hon tittar på mig som om jag vore en idiot. Och börjar gråta. Mamman kommer springande och verkar inte kunna svenska så bra. Lite lågt säger hon till mig, att det är datorn som flickan vill ha. Inte boken. Flickan gråter och låter sig inte tröstas av mamma. Inte heller hon vill låna någon bok. Hon ger barnet sin egen mobil, barnet slutar gråta. Och jag blir ledsen.

Vanor är svåra att förändra; tankar, känslor, beteenden. Om jag som förälder aldrig har läst och inte känner behovet – det blir ett stort steg för en vuxen människa att jag nu måste börja läsa för mitt barn. Att läsa för barn ska inte vara något exklusivt, utan en vardagssak för både barn och vuxna. Varje möte är olika och går inte att planera i detalj.



Behöver inte ens läsa boken, man kan sjunga den

”

I stället för att säga, nu gör du det här, så lär jag föräldrarna tala med sitt barn, inte till. Lär dem tänka tillsammans som ett team. Det är alltså inte barnen som är huvudmålet för mina sagostunder, det är föräldrarna. Barnen som deltar är 1,5 år, vi ses 4 gånger och varje träff har fokus på en ny Pinobok.

Det är BVC-sköterskan som har informerat och bjudit in vårdnadshavare till Pinosagostunder. I området finns en hel del föräldrar som aldrig kommit till Öppna förskolan, utan oftast finns hemma med enbart sin familj eller vid lekplatsen i språkliga sammanhang där ingen svenska talas. Kanske är mamman dessutom analfabet, pappan arbetslös. När de möter oss på biblioteket och vi pratar böcker, eller vi möts under sagostunden – så många andra nya ord de lär sig!

Åtta föräldrar med barn ingår i varje grupp. Flera har samma språk och kan översätta för varandra. För att lära föräldrarna läsa för sina barn läser vi en enda bok på flera olika sätt. Mot slutet sjunger vi om figurerna som vi läst om. Samtidigt projicerar vi boken på väggen. Det blir mysigt, lite skumt i rummet, medan vi ser de stora skarpa bilderna på väggen – som de tar på, känner på. Samma saga ännu en gång läser vi, medan jag eller någon från Öppna förskolan spelar teater med leksakerna. Handlar boken om Pinos

bondgård så gör vi lekar med katten, båten, kon, hästen, och matar dem. Vi läser även högt tillsammans med alla föräldrarna samtidigt. Eftersom många inte är så bra på svenska är vi noga med att säga: Du kan läsa på vilket språk du vill, det räcker med att bara peka. Alla har fått sin egen bok.

Till sist tömmer vi ut alla leksaker mitt på mattan. Där får barn och föräldrar leka tillsammans medan vi illustrerar i ord: Den här röda bilen, den åker

Du kan läsa på vilket språk du vill, det räcker med att bara peka.

fort! Man leker sagan. Barnen får med sig boken hem. Pinosagostunden har då pågått i 45 minuter. I slutet när vi leker med figurerna pratar vi språkutveckling. Vi jämför till exempel en tonåring som du läst för, jämfört med en som du inte har läst för – hur

många fler ord har den lärt sig? Och inte bara ord, inte bara meningar, utan vikten av att läsa och berätta tillsammans.

Ofta möter vi barn som inte går på förskola och inte känner till de stödtecken som gärna används där. Under sagostunden använder vi ofta stödtecken för till exempel djur. Ibland hittar barn själva på något roligt förstärkande tecken för att förmedla ord som inte varit så enkla att uttala. Ord som vi

lärt ut under förmiddagen kan barn använda redan på eftermiddagen. En mamma kom fram till mig spontant en dag: Mitt barn använder stödtecken hemma hela tiden nu!

Ibland får jag påminna om, att man inte måste läsa från pärm till pärm. Inte ens läsa, man kan sjunga boken, sjunga om solen därinne i boken. Framgångarna är lätta att se. Föräldrar kommer tillbaka, de tycker det är

De föräldrar som
kommit till sago-
stunderna kommer
numera till biblioteket.
De har hittat en väg in.

roligt att läsa för sina barn, de ser hur barnen går och hämtar böckerna ur bokhyllan för att läsa med föräldern.

Under covidåren fick barnen förstås inte vara hos oss om de var sjuka – men då fanns föräldrar som undrade: Vi missade avsnitt tre av kursen; får vi komma nästa gång det blir nummer

tre? Självklart, svarar vi. Vid varje tillfälle tillkommer personer som tidigare missat något avsnitt. De föräldrar som kommit till sagostunderna kommer numera till biblioteket. De har hittat en väg in.



Fågelkvitter från djungeln och vågbrus

”

Innan barnen kryper in i mitt Magiska Rum här på biblioteket så lämnar de allt annat utanför. Innanför dörren sitter jag. Dags att komma in och bli magiska, säger jag och pinglar i en klocka.

Så att ni kan hjälpa mig att berätta sagan! Som entrévärd håller jag en stor rockring med ett regnbågsband hängande. Barnen kryper igenom. Sagorummet är mitt arbetsrum, inklätt i ljuddämpande gardiner i olika färger och en stor grön matta att landa på. Vid behov avdelar jag rummet med en gardin i regnbågens färger. Härinne saknas stolar, barnen sätter sig i cirkel på mattan så att alla ser alla och vid behov kan röra sig fritt.

Dagens bok projiceras på väggen så att alla kan se bilderna, och så att projektorn kan användas för bland annat skuggspel och andra magiska effekter som ger näring åt barnens fantasi. Fågelkvitter från skog, djungel och vågbrus ljuder i rummet. Enheter och teknik som används är gömd. Med fjärrkontrollen i handen sitter jag på en liten kudde redo att bläddra mig framåt i boken. Vad finns mer i bilderna? En spindel. Bra, i rekvisitalådan har jag en liggande. Barnen slår sig ner i rummet. Vad ska hända? Jag både vet och inte vet. Bara att vart och ett av barnen har sina egna kvalitéer, och att härinne öppnas möjligheter för dem alla att bli smarta, kompetenta och fulla av fantasimagi. Att komma in här ska vara just magiskt; sinnen väcks av ljud och bilder, fötter väcks av sång och händer som får gnugga sig varma och levande. Till slut blir kroppen så full av rörelser att sagan börjar leva av sig själv. Det är barnen själva som öppnar sagan genom att räkna ett två tre, och peka på väggen där jag visar första bilden ur boken. Direkt pågår

starka saker i boken "Var är mamma", läser jag utan att de får se någon text i början, bara titta på bilden av apan, med stämningsmusik i bakgrunden. "Hur ser apan ut", frågar jag. Är han ledsen, varför kan man vara ledsen? De tittar sig runt i första bilden, lyssnar på ljuden. De har börjat, de har samlat sig, nu går vi vidare genom boken bild för bild. Men utan texten, jag enbart läser bilden tillsammans med barnen. Spelar varje bild och låter den hända här och nu, en apa som svingar sig i lianerna. Jag delar ut en lian för att iscensätta bilden. Låter dem sjunga en apsvingarsång, som jag förberett. I nästa bild möter vi fjärilen, som förstår att jaha din mamma är borta vad ska vi göra?

Det är en förberedd saga med utrymme för interaktion och improvisation. Jag har förberett sånger, och rekvisita som hänger ihop med berättelsen, men barnens delaktighet och tankar i stunden är minst lika viktiga och det är min uppgift att få en röd tråd och flöde i berättarstunden. Ibland behöver jag gå vidare och får då skapa möjlighet och tid för barnens viktiga tankar efteråt. Jag kan alltid be barnen att spara sina tankar och fortsätta att berätta för mig därute, efter vi slutat, och att påminna mig om jag tappar bort det. Det är så viktigt att sen komma ihåg och fånga upp det. Det har jag ju lovat! Ur språksynpunkt viktigt för dem att jag låter dem prata om saker. Jag har dock stillat det behovet just då. Blir det för många utsvävningar så gnuggar vi händerna. Visst ja, vi ska ju gnugga fram nästa bild, så vi plockar fram det magiska igen. Jag kan ställa frågor som leder tillbaka och fångar intresset och koncentrationen igen "Hur ska det gå?" Eller så jag plockar fram rekvisita och elefanten/papegojan viskar någonting till hen och det blir knäpptyst. Barnen behöver inga långa moment, bara ett litet kort och

sen gå vidare så att de inte tappar fokus. När bilden är klar så sitter alla ner igen, och hjälps åt att göra nästa bild, nästa scen. Samtidigt som vi läser boken så iscensätter vi den, bild för bild. Texten visar jag inte. Barnen läser bilder. I just den här boken som är på rim så läser jag ordagrant emellan barnens tankar och det vi gestaltar. Texten, rytmen och orden är viktiga. ”Ja större än jag är hon, min mor ...” Där låter jag barnen fylla i, där gör jag ett stopp, där kan de komma med förslag. Motsatsord till stor. Jag försöker välja ord där de finns utrymme för tanke och association. Motsatser är alltid bra för barn att fundera på. Att kunna rimma, associera väcker barnens fantasi och intresse. Motsatsord måste man fundera på. De får i gång varandra

Plötsligt så kan barnen saker och man vet inte hur det hänt.

när de sitter här och tänker högt, och flera börjar rimma, och kanske känner ”kan hen så kan jag”.

Det var en flicka som kickade igång på vartenda rim, så att vi hjälptes åt att berätta. Jag läste ena meningen

och flickan fyllde i, som en rappare. Flickan avslutade alla meningar i hela boken. Hon hade hamnat i den magiska känslan, jag kan! Plötsligt så kan barnen saker och man vet inte hur det hänt. Orden och bilden söker barnen, det är därför jag kallar mina sagostunder för upplevelsesagor. Jag sitter inte enbart och läser. Min pedagogiska tanke är att under en stund tillsammans ha en sorts improvisationsstund, som kan bli till en show. För jag berättar ju med barnen, aldrig för. Visserligen har jag bestämt saga och tänkt ut sånger, men det bästa som sker är när barnen börjar berätta tillsammans, när de rycks med av stämningen. Trettio minuter går fort. Jag ser till att det

finns fler exemplar att låna hem. Många uppsättningar har jag fått köpa in. När barnen kommit hem ska de vilja leka det här och läsa boken igen och igen. En bok har ju tusen in- och utgångar.

Förskolan bokar sagostunder och kommer hit; helst en liten grupp ihop med en annan förskola så det inte blir fullt i rummet av en och samma grupp.

Många barn når jag genom biblioteksbussen, med sikte på förskolor. Backar in bussen på lämplig plats; längst bak i bussen finns ett sagorum med soffa, med kuddar utlagda; jag drar ner filmduk, startar projektorn, tar fram gitarren, och jag har förflyttat mitt sagorum in i bussen. Som en amfiteater. Och jag delar ut mina gåvoböcker som de tar med hem. Jag kan även packa upp i en park och så finns vi där. Mest under loven.

Jag samarbetar tätt med BVC-sköterskor på familjecentralen. Läs tillsammans kallar vi det, vårt språkstimulerande projekt. Vi har utvecklat ett språkstöd med bokpåsar och handledning för de som inte klarar sina språktester. I böckerna finns QR-koder som visar en film med mig där du kan leka och lära jätteenkelt och väcka läslust. BVC har utrustats med många gula påsar som innehåller böcker, övningar, rekvisita. Påsen täcker en hel del av det som testas på språktesterna. Om barnet behöver träna mer på till exempel prepositioner så tar familjen med sig en påse hem. På Familjecentralens Öppna förskola samarbetar jag med en Babybokklubb som vi kallar "Babybokis". I mån av tid stannar jag kvar och kanske hjälper en familj extra med till exempel att lekläsa och dialogläsa. Ofta handlar det om brist på lek och stimulans. Jag vill gärna tänka att de här barnen som är så

väldigt små och nya, är värda en Kick-start av språk i alla dess former. Så om vi bara sätter i gång att stimulera språket med böcker, sånger, ramsor och lek så har vi gett barnen en riktigt bra ryggsäck inför skola och vuxenlivets vardag som är full av information och kommunikation. En riktigt bra bok täcker många behov. Om jag till exempel väjer en bok om "Lilla Anna" så vet jag att vi får motsatsord, prepositioner, och väcker fantasin och asso-

Kulturmarinering är vad jag håller på med. Mitt sätt att bokstarta är att använda alla sinnen hela tiden överallt.

ciation eftersom Anna och Långa Farbrorn trollar. Vi får turtagning i språket när vi leker trolleri, och det finns trollspö i påsen som bjuder in till lek.

Bokstart har satt fart och gett tyngd åt det vi redan påbörjat. Vårt arbete har getts en status genom Kultur-

rådet, vi har bekräftats. Samtidigt kan Bokstart se så olika ut i olika kommuner. Men bäst är, att våra chefer kommer med på banan, att nu är det så här vi gör. Nu är språkarbetet befast i alla led. Det gäller alla chefer, det ska inte gå att slippa undan. Vi måste hålla i och hålla ut; att vi gör och vi gör och vi gör. Reflekterar och ställer frågor och provar igen.

Kulturmarinering är vad jag håller på med. Mitt sätt att bokstarta är att i alla boksammanhang använda alla sinnen hela tiden överallt. Ett rytmikinspirerat arbetssätt som jag har med mig från musiklärarutbildningen. Jag tycker att Bokstart ska vara allt som man gör för att stimulera de allra yngsta medborgarnas språk.





Barnhälsovård

En barnhälsovårdssjuksköterska stöttar med sitt breda kunnande familjer i deras vardag. Deras roll sträcker sig från att informera, lära och inspirera föräldrar i deras viktiga uppdrag, till att noggrant följa barnens utveckling genom språktester, vaccinationer samt vikt- och längdkontroller. I följande kapitel kommer du att få ta del av berättelser från barnhälsovården.

Men ska vi börja läsa redan?

”

När ett barn har kommit till världen, då rapporterar barnmorskan till mig och på den sjunde dagen gör jag hembesök. Då vill jag att även den andra partnern är hemma, och barnets syskon.

Att ha kontakt med BVC är frivilligt, men väljer de att skriva in sitt barn så ingår att man kommer när man blir kallad. Till exempel för vaccination och läkarundersökning, så vi kan följa barnets utveckling i olika åldrar. I början handlar det mest om att barnet ska må bra och växa och få i sig näring. Redan från början pratar jag om ögonkontakt med barnet, och att även ansiktsuttryck och kroppspråk fungerar som kommunikation.

Vid första hembesöket visar jag boken Hela fina jag. Den går att använda redan när barnet ligger på skötbordet; Och vad säger magen, det kurrar i magen! Var har du magen någonstans? Pip i den! Nu vinkar vi med handen! Fötterna kan användas att vifta med, munnen att pussas med, armarna att kramas med. Ofta står ett storasyskon intill och lyssnar. Fint att få med det i besöket. Jag startar med att berätta hur man hjälper barnet att hitta sitt eget språk så tidigt som möjligt, genom att prata med barnet, sjunga, läsa, ramsa. Om pappan säger att han inte kan ramsa, då svarar jag att sådant bryr sig inte barnet om, boken kan du använda precis som du vill, berätta vad du vill utifrån bilderna. Använd till exempel barnets hand, hej hej, vink vink, för att språkas mer kroppsligt.

Fin ögonkontakt får man när barnet ligger på skötbordet. Då kan boken användas till att berätta en saga med kroppen: hur ögat blinkar, munnen

pussas och gapar och räcker ut tungan, medan handen vinkar ihop med barnets hand. Man cyklar med de små barnbenen och ramsar under tiden och till slut ska hela fina kroppen sova: man räknar upp öga, näsa, och en mun som säger Gonatt! Att det inte är viktigt hur man gör, berättar jag för föräldrarna, utan att man gör. Ta en boksida i taget; stanna gärna lite längre på en särskild sida. Det är ju inte bråttom; stanna upp, titta på benen i boken och vad kan ni själva göra med dem: ni sprallar, ni böjer på benen, så att detta blir ett sätt att läsa, man gör nånting tillsammans med barnet så att fokus är på barnet, mer än boken.

Föräldrar blir väldigt glada för boken, kanske säger: "Åh ska vi få en bok, men ska vi börja läsa redan?"

Föräldrar blir väldigt glada för boken, kanske säger: "Åh ska vi få en bok, men ska vi börja läsa redan?" Inga prestationer som måste utföras si eller så, bara små tips på hur man själv kan använda boken. Kanske har man barnet i knät och ett syskon sitter bredvid. Eller man

tar sig en stund efter att man bytt blöjan, stannar upp och samtalar, vid skötbordet och säger åh vad skönt att få ny blöja! Vad ska vi hitta på nu?

Föräldrarna brukar jag föreslå att inte ha en telefon i närheten. Barnet i fokus. Till blyga föräldrar som har svårt att ramsa och prata så kan jag föreslå: Referera dig själv, att nu ska vi titta här vad det är för mat som mamma ska laga idag, men ojdå nu har jag glömt ta på mig strumporna ... , nu sätter jag den på foten så det blir varmare att gå. Man behöver inte hitta på, det räcker med att kommentera sig själv för att barnet ska höra ett språk. Så man inte tystnar.

Framför allt förstagångsföräldrar kan känna sig lite obekväma innan de har kommit i gång.

Jag var hemma hos ett par som var väldigt tysta och introverta, det var första besöket. Jag hade boken med mig och vi samtalade om vikten av att prata med barnet: Det kanske var bra att du sa, för vi är ganska tysta av oss. Vi pratar inte så mycket, vi sjunger inte så mycket, vi skulle nog inte ha tänkt på det där. Det har varit fint att se de här föräldrarna. Jag brukar skoja lite och säga, har ni sjungit nåt nu då? Mmm, svarar de litet försynt. Deras lilla tjej är en som pratar på, hon har verkligen fått igång sina föräld-

De behövde den här lilla solstrålen som hela tiden tar ögonkontakt och älskar att prata och läsa och sjunga.

rar! De behövde den här lilla solstrålen som hela tiden tar ögonkontakt och älskar att prata och läsa och sjunga.

Efter "Hela fina jag" får barnet vid 8 månader boken "Knacka på!". Vid 18-månadersbesöket bör barnet ha kommit i gång litegrann med språket. Om inte så kan de få låna material ur "Läs tillsammans"-påsen. Om barnet behöver träna,

eller inte har kommit i gång med språket, så kan föräldrarna hänvisas till biblioteket. Behöver barnet träna uttal så kan föräldern få ett biblioteksrecept att lämna till bibliotekarien som letar fram en bok som berör fonologi. På biblioteket finns en kulturpedagog som jag samarbetar med. "Läs tillsammans" kallas en påse med utvalda böcker och rekvisita som kulturpedagogen och jag har sammanställt. Jag använder det vid hembesök för utvecklingsbedömningar, framför allt vid 2,5-årsbesöket och även vid 18 månader.

I "Läs tillsammans" ingår även böcker från biblioteket med vilka man kan träna turtagning, som ett tecken på språkutveckling. Här finns en bok om en boll. Även en riktig boll som man kan öva positioner med – om vad som är över/under/vid sidan. Prepositioner och lägesord kan testas, övas: Var är Babblapappa? Uppe på lampan!

Med ett lekfullt sätt försöker jag sätta i gång idéer hos föräldrarna. De kan dessutom med hjälp av en QR-kod skanna in en film skapad av kulturpedagogen se hur man kan leka fram språk hos barnet. Eftersom det är ett helt år fram till nästa besök brukar jag ringa upp föräldrarna under tiden: Ser ni någon utveckling, har ni varit på biblioteket, kommit i gång att läsa, vad tycker ni, har ni hittat några favoritböcker, använder ni böcker ni fick av oss? Och föräldrarna måste jag ju lita på. Om barnet ännu inte kommit i gång vid 2,5-årsbesöket så skickar jag remiss till logoped. Mest för att väntetiden dit är lång. Om barnet helt saknar språk kan en remiss skickas redan vid 18 månader. Under väntetiden skickar logopederna ut brev till de på väntelistan vilken ger länkar till ett eget material, "Kodknäckarna", så att utvecklingen inte stannar upp på grund av lång väntetid.

Även förskolorna jobbar med språkutveckling, de ser ju barnen hela dagarna och har större möjligheter att anpassa träningsmaterial. Vi på Familjecentralen ser dem ju bara en kort stund, och för barnet blir vi då ännu en ny människa, ny lokal; besöket kan bli läskigt och barnet tyst. Ibland lyssnar jag redan medan de sitter i väntrummet: pratar de hela meningar? Men så kommer de in här och blir knäpptysta. Så att då får vi leka en bra stund först innan så de hunnit slappna av. Jag kan även lyssna när de går ut mot väntrummet. Och då pratar de!

Så lekte vi oss fram till siffran 10

”

När Familjecentralen startade för ett år sedan blev vi ett nätverk på riktigt, med Bokstart. Även om BVC och biblioteket hade haft ett gott samarbete genom åren.

Jag är själv en läsande person, och läser fortfarande för mina barn och de är ju ändå 15 och 13. Mysigt att ligga och läsa, inte långa stunder, nåt kapitel. Närheten är mervärdet. Att få träffa bäbisarna på Familjecentralen är min löneförmån. Och visst går det att läsa för barn även om de har myror i brallan. Att de till slut kommer, det beror på att det tagit en stund att varva ner.

Med våra familjer pratar vi skärmvanor. Att inte använda skärmen som barnvakt. Och att prata medan man gör saker tillsammans. Böcker och språk lyfter vi mer under hembesöken. Och jag hänvisar mer till biblioteket, även om jag även innan pratade mycket om böcker och språk.

Under 2,5-årskontrollen får barnen titta i en hemlig väska. Vi leker tillsammans med de saker som finns däri; jag benämner föremålen, härmar ljud. När jag plockar ut kroppsdelar på en docka så interagerar jag bara med barnet och lämnar föräldrarna utanför. I många kontroller leker vi oss igenom. I 4-årskontrollen lyssnar vi och hör om barnet hör ordentligt. Vi ritar och pärlar för att få barnen att delta; räknar pärlorna och färgerna. En mamma hade läst att man skulle kunna räkna till 5: ”Han kan inte räkna till 5”. Avslappnat räknade vi pärlorna och färgerna; pojken fick beröm: ”Å vad duktig du är. Kan inte du hjälpa mig att räkna?” Och så lekte vi oss fram till siffran 10.



Självklart måste man först smaka på boken

”

Frågar jag föräldrar om de läser för barnen är det många som svarar: När jag har tid. En mamma hade märkt språkförsening hos sitt barn och vi hade pratat om skärmtid och vikten av att läsa böcker. Nästa gång var hon så glad, barnet har kommit i kapp: Nä, han fick inte titta på teve alls och han har läst böcker och det har hänt jättemycket med språket. Ingen språkutveckling uppstår utan dialog.

Vid 8 månader delar jag ut boken ”Knacka på”, och visar föräldern hur man skapar dialog även om barnet inte pratar. Föräldern kan sitta med barnet och jag tar boken, knackar, och kommunicerar enbart med barnet: Men titta där, en potta. Det vanligaste är att barnet vill äta på boken. Men då säger jag att självklart måste man först smaka på boken. Och inte behöver det finnas text i boken, man mest pratar och pekar, och tittar på barnet för att se att det är vi båda som läser.

Går det bra att läsa böcker, kan jag fråga på ett så oladdat sätt som möjligt. Folk jobbar ju mycket och har dåligt om tid; Ja, om vi hinner ... Han är inte så intresserad. Jag svarar att ibland kanske han bara orkar lyssna på en enda sida, och går i väg och leker. Men säkert lyssnar han ändå. Det behöver inte vara så att de sitter som tända ljus.

När jag märker att barnet har en språkförsening skriver jag remiss till logoped. Sådant har jag blivit duktigare på sen jag besökt nätverksträffar

När jag märker att barnet har en språkförsening skriver jag remiss till logoped. Sådant har jag blivit duktigare på sen jag besökt nätverksträffar med Bokstart. Man blir påmind liksom.

med Bokstart. Man blir påmind liksom. Nu ska varje BVC få en Språka-mera-påse så vi har att visa föräldrar. Inte så att påsen måste vara framme jämt, utan när man har tid och lust och till exempel tar fram ett spel, och tränar.

Biblioteket får bedöma vilken språkpåse barnet behöver, om det till exempel är substantiv barnet behöver träna. Jag är dålig på att kolla upp om de faktiskt besökt

biblioteket. Ja ja, kan de säga. En del säger ingenting, och då förstår jag. Att inte följa upp saker och ting, det är min svaga sida. Det blir nästa steg i min egen utveckling.

Sätter fram paddan för minsta lilla grej

” Vid första hembesöket redan så pratar jag om vikten att tala med barnet. För att överhuvudtaget ha en kommunikation. Har man ändå inget annat att prata med barnet om så är en bok till hjälp.

Jag berättar vad som finns på bilderna i Hela fina jag, visar hur jag skulle göra om jag själv vore förälder: Sitter med barnet och håller boken framför; berättar om bilderna i stället för att läsa. Barnet kollar oftast på bilderna även om de inte hänger med.

Jag ställer öppna frågor till föräldrarna så att de själva får berätta. En del kan ju vara blyga. Först vid 8-månadersbesöket berättar de mer, undrar mer. Så jag läser och ser om barnet verkligen lyssnar när man läser. Från det här besöket blir det lättare för mamman att förstå det här med anknytning. Nu härmar barnet oss att slå ihop två klossar. Barnet kan vara långt framme i motoriken men efter i språket. Det är normalt. En del jobbar mer med språket för att komma fram snabbare språkmässigt. Det kan man egentligen inte med motoriken.

Vid 18 månader kan barnen vara lite blyga och vill ibland inte ens mäta eller väga sig. Vi provar hur många ord de kommit igång med; ungefär 8-10 är normalt. Med så många ord kanske vi inte fokuserar lika mycket på språkutvecklingen. Om barnet bara säger ett par ord, då frågar vi, läser ni för barnet, och hur gör ni när ni läser? Ibland får vi en känsla av för mycket mobiltittade, att man sätter fram paddan för minsta lilla grej. Då berättar vi, att det är bättre att ta fram en bok att läsa. Vid 18 månader säger en del



att barnet inte riktigt har ro att sitta. Bättre då att ni sitter kortare stunder, säger jag, ledsnar han så får man pausa och kanske ta fram boken igen, senare. Man får hitta det som passar i sin egen vardag.

Generationen som är föräldrar idag är uppväxta med skärmar. De kan sätta barnet vid någon padda medan de själva gör något annat, eller sitter med sin telefon och har satt barnet med en padda. En pappa sa, att jag sätter barnet här så får han titta på telefonen och så sitter jag här med min telefon och så umgås vi. Han fick med sig en bok hem.

Viktigast med Bokstart har varit träffarna, att få byta erfarenheter med andra.

Vid nästa besök hade han sett att barnet var ju intresserat.

Jag önskar mer kontakt med logoped, så jag kunde ge tips till föräldrar hur de kan jobba med språket hemma, som komplement till att läsa. Vad ska man göra i

väntan på logopedtid? Svåraste momentet är att få folk att gå till biblioteket. Bokstarts broschyrer brukar vara bra. Jag har en del gamla böcker kvar här som jag ibland delar ut till de som behöver. Och då blir de jätteglada.

Redan före Bokstart jobbade vi medvetet med språket. Viktigast med Bokstart har varit träffarna, att få byta erfarenheter med andra.

Färgstarka bilder och sparsam text kan få föräldrar att berätta

”

Redan tidigt fick jag veta av barnhälsoteamet att det är ont om dialog mellan förskolebarn, och mellan barn och vuxna. Vissa barn har svårt att föra samtal så som barn bör kunna göra i en viss ålder. Varför? Kulturella olikheter, hur man är mot varandra i en familj och vad man gör. Men skillnaderna behöver inte vara kulturella, utan hur familjen är uppbyggd. En mamma har kanske många barn och lever ensam med dem, pappan bor inte i Sverige. Men vi främjar alltid att föräldrar ska tala sitt hemspråk med barnet. De är de enda som kan ge sitt barn ett tryggt språk, känslspråk. Jag är inte alls orolig för barns språkutveckling om de anammar sitt hemspråk på ett bra sätt.

Anledningen till att vårt lokala bokstartsprojekt har startat beror på att vi skickat ovanligt många logopedremitter härifrån. Många barn uppfyller inte kriterierna för hur språket bör ha utvecklats vid 2,5 års ålder. En bidragande orsak till att språksvårigheterna har ökat kan vara pandemin, när många barn inte gick till förskolan. Att här finns någonting som inte stämmer kan även jag identifiera ganska tidigt. Det kan vara kommunikativt, men även hur barnet i allmänhet betar sig, om det inte ger kontakt, om det går runt sporadiskt och är ointresserat av det som finns i rummet och är svårt att locka till samspel. Sådant beteende kan yttra sig redan vid 1,5 års ålder.

Ofta frågar jag föräldern hur gör ditt barn när det vill dig något, barn använder olika sätt att kommunicera. Många föräldrar berättar att deras barn tar dem i handen och leder dem när de vill visa någonting. I stället för att prata. Mellan 1,5 år och 3 år använder det kroppsspråk i stället för ord. Kanske vill vi då motivera föräldrarna till att prata mer, även om de förstår vad barnet vill. Det är lätt som förälder att vara tyst och bara göra vad barnet säger. I

Ofta modeller vi samspel mellan förälder och barn hur man kan läsa för ett barn.

stället för att ta tillfället i akt att kommunicera, upprepa, och komma ner på barnets nivå redan väldigt tidigt. Pedagogiken är att man sätter språk till sina handlingar. Och då kan böcker användas. Genom att till exempel titta på bilder som man kan prata om. Sådant

instruerar vi i, och förstärker. Ofta modeller vi samspel mellan förälder och barn hur man kan läsa för ett barn. Färgstarka bilder och sparsam text kan få föräldrar att berätta. Några leksaker får gärna finnas till hands så man kan leka i samband med läsningen; viktigast är ju att barnet har roligt. Språk får ju gärna utvecklas ur lek och lust.



Lilla kuten

OM ÅRTERNA LUGLAD I NORDEN



En faktsbok för de nyfikna
av Lars Kjellgren



Logopedi

Med ett starkt fokus på språk och kommunikation i alla dess former, arbetar logopeden med att identifiera, utreda och behandla tal-, språk-, röst- och sväljningssvårigheter. I följande kapitel kommer du få ta del av några logopeders berättelser i mötet med de yngsta barnen.

Dra in föräldrarnas glädje i barnens

”

Kanske har jag mycket barn inom mig. Sagor, högläsning och språk hittade jag till redan som liten. Barn finns här och nu. Mitt i leken finns inte tiden, inte bekymmer, bara glädjen, nyfikenheten, fantasin.

Jag hade delat detta med min mamma, lusten till sagor. Efter lekis sprang jag alltid upp till henne där hon varit sängliggande i flera år. När jag var åtta år tog min barndom slut. Fick känslomässigt ta hand om familjen, berättade sagor för min lillebror när han skulle sova. Högläste noveller och berättelser för min pappa när vi var ute och seglade för att inte bli sittande och ha tråkigt. I skolan skrev jag berättelser och pjäser som jag visade för fröken. Men jag släppte det där. Av dåligt självförtroende tror jag.

Sen blev jag logoped i fyrtio år. Att jag inte blev förskollärare beror på min analytiska del. Jag gillar att jobba metodiskt, att bena upp språkvetenskapliga problem. Lite nördig kan kollegor tycka. Men även den terapeutiska sidan har jag, vill hjälpa människor att se sig själva. Vill låta dem få en röst, se människor växa med hjälp av böcker, och där hitta språk för känslor, gestalter, identifikationer.

Barn som blir lästa för får ett försprång. De svaga språkfattiga har triggat mig, även de tysta, ängsliga barnen måste få växa. Både de som har språk-

fattigdom hemifrån, och de som är sena i språket. Hela tiden har jag haft metoder. Så även om barnen har upplevt att jag leker har jag fått dem att känna att de gör det här själva, att de växer.

Som pensionär saknar jag kontakten med barn. Jag tänker på hur de måste få känna att de lyckas, och att läsa är kul, och språk. Min roll var att skapa trygghet för både föräldrar och barn i rummet så att vi kunde hitta en

Barn som blir
lästa för får ett
försprång.

gemenskap. Man behöver ju dra in föräldrarnas glädje i barnens, så att de tycker det är roligt att läsa för barnet. Till föräldrar brukade jag säga: ge inte upp, låt bilderböcker och bilder finnas överallt. Om barnet orkar tio sekunder första gången – vänta inte ett halvår tills ni försöker igen. De kanske tänker, att det är ingen idé, han

är för liten. Nej, han är inte för liten, låt honom sitta och bläddra! Var i samma rum. Så var det inte när jag började jobba som logoped, föräldrarna satt i väntrummet. Idag är alla ett team – logopeden, barn, förälder. För att de ska ta vid och fortsätta hemma.



Lova att du inte säger någonting

”

Ofta har föräldrarna sagt före, att nu ska vi till logopeden. Och typ, det är inget farligt, du får ingen spruta men du ska visa att du kan prata. Jag tycker om att få vara förebild. När jag träffar barnet så vill jag se vad det förstår, vad det kan säga. Jag tar fram en bok och viskar: Lova att du inte säger någonting, du ska bara peka, men säg ingenting. Kan du peka på hästen som hoppar över staketet? Barnet är med direkt, och därefter pratar det gärna. Det är spännande att se hur man vänder på steken, och kan visa föräldrarna att passiv korrigering fungerar. Vilket ju även de själva använder sig av, omedvetet. Om barnet säger, titta en hätt!, så säger föräldern, ja en häst! Man säger inte, nu sa du fel, det heter inte hätt det heter HÄST! Då stänger ju barnet av, det är inte roligt att höra att man säger fel. Barn härmar för att lära sig språk. Det finns inbyggt i oss.

Sen har vi boken ”Knacka på”. Någon förälder klagar: Men han bara bläddrar, det går inte, han lyssnar inte, det blir inte bra ... Och då kan jag vara modell för hur jag läser en Knacka på-bok. Nu ska vi knacka på, kom hjälp mig att knacka! Medan vi bläddrar vidare så tittar jag på det som barnet tittar på, och jag fångar det genom att säga ser du det var nåt roligt med den där pojken, han slår på trumman. Det viktigaste är inte vad du läser, säger jag till föräldrarna, utan vad du säger. Att ni har ett samspel om innehållet. Man kan även prata med föräldern om hur bra det är att läsa ihop på hemspråket, alltså att läsa på knagglig svenska fungerar dåligt. Ibland säger föräldern, men jag kan ju inte läsa.

Det gör ingenting svarar jag, vi tar en pekbok och du får berätta precis vad du vill. Till exempel titta en häst, den är brun!

Magin med boken är alla färgerna och att det kommer nytt när man vänder blad, nya överraskningar. Och bilden finns kvar. Inte som på teve när nya bilder rullar fram oavbrutet. Det är tungt när man ser att föräldern inte förstår hur de kan hjälpa sitt barn. Jag som logoped kan inte ju inte hjälpa i vardagen, det är föräldern som kan.

I en del kulturer får man inte säga att det är något fel på ens barn. Vi har familjer som är svåra att nå fram till när det gäller sådant. Nog tror jag väl att föräldrarna ser det, men de får inte uttala det, inte prata om det: Det ordnar sig, jag pratade inte heller förrän jag var fyra, det ordnar sig ... Ibland är nyckeln att de får ett syskon, som inom ett par år växer förbi barnet med språkstörningen. Jag brukar fråga om de har något syskon att leka med eller kusin; eller de han leker med, vilken ålder har dom? Svaret kan bli: Kanske en kusin som är två år, ja dom leker bra ... Vad tror du att dom leker bra ihop för? Dom jagar ju varandra och springer runt. En vanlig 4-åring kan resonera och spela spel, men inte 2-åringar, de springer runt och jagar varandra för de inte riktigt har språket.

Vi har språkgrupper för 5-åringar då vi tränar grammatik; fyra barn som vi träffar fem gånger. En månad efter gruppens slut har vi återträff på biblioteket med ännu en grupp. Åtta barn träffas alltså och föräldrarna ska vara med. Medan vi leker med barnen en timme följer föräldrarna med bibliotekarien in på biblioteket där hon berättar om vad som erbjuds här. Och bjuder på kaffe. Det har varit bra, som en sluss mellan olika språk.

Språkpåsar använder jag dagligen i språkträningen. Med grammatikpåsen leker vi och gömmer saker på olika ställen för att träna prepositioner. Om man till exempel har svårt med prepositioner, svårt med skillnaden mellan hon-han eller mellan en och ett, så kan vi ibland få en katalysator på autismdrag. Vi träffar oftast barnen innan de fått några diagnoser, vi träffar dem för att de inte kommit i gång med att prata. Ibland känner jag mig som en spårhund. Men med på spåret behöver jag föräldern.

Mobilen och Paddan är ett starkt gift och barnen härmar sina föräldrar.

Numera pratar jag med föräldrar om att vara utan paddan en stund till

**Gör en språklek,
lägg ett pussel, läs
en bok; gör något
tillsammans.**

förmån för läsning. Gör en språklek, lägg ett

pussel, läs en bok; gör något tillsammans.

Föräldrar känner ofta en viss oro när barnet är 5-6 år och snart ska börja skolan. Hur ska det gå när han inte pratar så bra? De flesta föräldrar känner sig nog lite skyldiga: Ja ...

han sitter ju mycket vid paddan ... det tycker

han ju är roligast ... Men föräldrarna borde vara desto roligare, och försöka.

Faktiskt. Barnet behöver en liten egen stund med en förälder. Och få ihop till någonting roligt. Jag säger bara en liten stund ihop. Men vi brukar titta på teve ihop, kan någon urskulda sig. Jamen det är inte samma sak, svarar jag.

Jag var ledig en dag i veckan och var hemma hos mina barnbarn. Jag började ta kort på vad vi gjorde. Efteråt kunde vi titta i telefonen och prata om vad vi gjorde igår. Vi bläddrade och samtalade som kring ett fotoalbum. Vi kunde använda mobilen på ett annat sätt än att barnet bara sitter där själv och klickar och klickar.

Teckenstöd gör nytta

”

Ibland när jag använder tecken som stöd till talet, då suger barnet åt sig det och börjar härma direkt. Jag ser att här är ett visuellt starkt barn som skulle ha stor nytta av att få det till sig. Det finns då föräldrar som säger, att så får du inte göra för vårt barn ska prata. Jag svarar: självklart är vår långsiktiga målsättning att barnet ska lära sig prata, men vägen dit ser jag kan underlättas av att det lär sig teckna. Men en förälder kan ifrågasätta mig, och jag ser att de tänker, att sådär gör man bara med barn som är dumma i huvudet. Då får jag acceptera det eftersom det är deras barn och vården är frivillig. Men teckenstöd gör nytta, förklarar jag. Använder man flera sinnen så landar förståelsen bättre, samvaron blir bättre. När sedan talet börjar komma så föredrar barnet att tala, man behöver inte vara orolig.



Att få med sig föräldrarna är a och o

”

Kanske har jag mycket barn inom mig. Sagor, högläsning och glädjen i språket hittade jag till redan som liten. Jag älskade att lyssna på sagor, sagorna min mamma berättade i sängsängen därhemma. Efter lekis sprang jag alltid upp till henne i sängkammaren och det var sagorna och ordlekarna som jag bar med mig efteråt. Sedan berättade jag sagor för min lillebror när han skulle sova. Min pappa brukade också läsa godnattsaga för oss och jag minns särskilt hur spännande det var att lyssna när han läste Kalle Stropp och Grodan Boll, hur han med inlevelse imiterade alla rösterna. Och jag fångades av högläsningen. När jag blivit stor nog att läsa böcker själv slutade han att läsa för mig. Men jag smet alltid in i min brors rum för att få vara med och lyssna på godnattsagan, till min pappas stora förvåning. Han förstod inte varför när jag nu kunde läsa själv.

Jag tyckte om att vara i språket, i ordens magi, hade mycket fantasi som barn och skrev tidigt små pjäser och sagor. Men jag ville dela sagoglädjen med någon. När jag gick i lågstadiet fick jag gå hem till min mormor efter skolan. Hon var rullstolsbunden och hos henne var det Barnens Brevlåda på radion, och ordlekar med papper och penna. Jag tyckte om att leka med ord och min mormor lärde mig många nya ovanliga ord. Både min mamma och min mormor försvann tidigt ur mitt liv men lusten till språket och orden, böckerna och sagorna vi delade har jag burit med mig.

Sedan kom jag att utbilda mig till logoped, med huvudsaklig inriktning på barnlogopedi. Jag har arbetat med barn med tal- och språksvårigheter i närmare fyrtio år. Och jag har aldrig tröttnat på att träffa nya barn. Jag är väldigt barnkär och varje barn är unikt. Att hitta sätt att nå fram och få varje enskilt barn att växa i sitt språk utifrån sina begränsningar har varit både inspirerande och utmanande. Jag har ju alltid tyckt om att leka med språket och har kunnat använda mig av det i språkbehandlingen med barn.

Och om föräldrarna dras med i glädjen tillsammans med barnet i behandlingsrummet, vilket de oftast gör, så är det större chans att de kan fortsätta hemma sen.

Vi har lekt fram orden tillsammans när vi övat och haft roligt. Och föräldrarna har varit med. Att få med sig föräldrarna är a och o. Och om föräldrarna dras med i glädjen tillsammans med barnet i behandlingsrummet, vilket de oftast gör, så är det större chans att de kan fortsätta hemma sen.

I mitt dagliga arbete med barn pratade jag alltid med föräldrarna om betydelsen av att läsa och prata om

böcker tillsammans med sitt barn för språkutvecklingen och inte minst för ordförrådet. Och jag kunde märka tydligt på barnets ordförråd om barnet blev läst för eller inte.



Vi vet att tidig bokläsning i hemmet har stor inverkan på språk- och läs- och skrivutveckling och barn som blir lästa för har ett försprång när de börjar skolan. Jag har försökt inspirera föräldrar som inte läser för sitt barn att börja gå till biblioteket och låna barnböcker. Många bra samtal har jag haft med föräldrar om hur man kan få en lästund både rolig och språkstimulerande. Jag har visat hur man kan pratläsa bilderböcker med barnet, läsa TAKK-böcker, förevisat böcker och skrivit lappar med boktips. Jag har mött föräldrar som till min glädje efter logopedbesöket gått direkt till biblioteket och lånat. Men också träffat föräldrar som trott att det inte går att läsa för barnet innan han börjat prata, att han är för liten. Eller att man måste läsa innantill när man läser en bok för ett litet barn. En pappa sa till mig när jag pratläst en bilderbok tillsammans med hans son: ”Jaha, jag behöver inte läsa allt som det står.” Efter logopedbesöket hade han åkt med sin son till biblioteket för första gången och lånat. Vid återbesöket berättade han att man nu hade regelbundna lässtunder hemma. Och pappan tyckte att det var lika roligt som barnet.

Många föräldrar har jag kunnat inspirera till att börja gå till biblioteket och att få till lässtunder hemma men långtifrån alla. Barnen har olika förutsättningar men det har också föräldrarna. Att tidigt introducera bilderboken vilket redan sker via BVC när barnet är nyfött tror jag är en bra läsfrämjande insats men att det sen behövs uppföljning med samtal om bokprat. Och sen kommer det alltid att finnas språkligt sårbara barn och föräldrar som behöver mer stöd.

I väntrummet på logopedmottagningen hade vi gjort i ordning en läshörna med många barnböcker från patientbiblioteket. Det var ett bra sätt att inspirera barn och föräldrar till att upptäcka och titta i böckerna. I samverkan med barnbibliotekarien så kunde vi uppmuntra föräldrar och barn att gå till patientbiblioteket efter logopedbesöket och låna böcker som logopeden

Jag träffade många föräldrar som vid återbesöket hos mig berättade att de hade gått till patientbiblioteket efteråt och lånat och varit så nöjda. Det var en idé som fungerade bra.

rekommenderat. Sen fick de med sig en skattkarta för att hitta till patientbiblioteket och låna. De hade köpt in många böcker som passade för barnen som kom till logopedmottagningen. Jag träffade många föräldrar som vid återbesöket hos mig berättade att de hade gått till patientbiblioteket efteråt och lånat och varit så nöjda. Det var en idé som fungerade bra.

Att försöka etablera en samverkan i länet mellan logopedmottagningarna och barnbibliotekarierna hade varit en tanke hos mig under lång tid och likaså idén om ett "bokrecept" för att försöka underlätta för föräldrar att gå till biblioteket. Ett bokrecept som logopeden kunde skriva ut till barn i behov av riktad språkstimulans. Sedan hade jag sett att det börjat dyka upp samverkansprojekt i landet med Språkväskor eller Språkpåsar för föräldrar att låna via logopedmottagningar och använda för mer specifik språkstimulering hemma med sitt barn. Tanken på att kunna starta något





liknande projekt väcktes inom mig. Att pröva ett språkmateriel med barnet vid logopedbesöket och som finns i en Språkpåse på biblioteken och sedan kunna ge ett bokrecept och uppmana föräldrar att gå till biblioteket och låna materialet för att öva vidare hemma.

Våren 2017 ringde jag till verksamhetsledaren på Regionbiblioteket med förfrågan om ett länsövergripande samarbete med biblioteket kring bokläsning för att stimulera barns språkutveckling och bokrecept via logopederna. Han berättade att det skulle komma en ny regionansvarig för barn och unga efter sommaren och att hon skulle kontakta mig. Och i augusti blev jag uppringd av en entusiastisk och positiv kvinna som gärna ville starta ett projekt för samverkan med logopederna kring barnböcker och läsfrämjande insatser för föräldrar och barn. Jag blev väldigt glad. Och så inledde vi ett samarbete och tillsammans med Barnhälsovården bildades först ett Språknätverk och sedan började Bokstartprojektet ta form. Jag tror på samverkan och det har varit inspirerande och roligt att ha fått vara en del av Bokstartsprojektets början.

Jag tycker fortfarande mycket om sagor och barnböcker och har en särskild förkärlek för bilderböckernas magiska värld. Nu är jag farmor och är innerligt tacksam över att ha små barnbarn som jag kan dela sagoglädjen med.



Förskola

I följande kapitel kommer du få ta del av två berättelser från rektorer i förskolan. Vi har valt att ta med dem för att dessa förskolor har varit en del av Bokstart Örebro län. Dels genom en pilot som vi gjorde när vi undersökte om och hur förskolan skulle ha en plats i det regionala projektet, dels genom stöd i uppstart av språknätverk i den egna kommunen.

Ett litet äventyr att uppleva ett bibliotek

”Många som bor i vår kommun har varken eftergymnasial utbildning, högstadium, bildning, eller har aldrig jobbat. Våra socio-ekonomiskt utsatta familjer får höra, att just genom att läsa böcker, samtala om texter, så utvecklar barnen sitt språk. Med föräldrarna måste jag vara mer konkret och säga ditt barns språk finns i en bokpåse. Bokpåsarna hänger i alla våra tre förskolor, och ingår i nätverket Bokstart. På en avdelning med 20 barn är det tio föräldrar som lånar bokpåsar. Vi behöver göra mer för de övriga tio familjerna. Pedagogerna behöver värva nya föräldrar av de tio, annars kan påsarna bli hängande. Så vad kan vi göra mer för att öka intresset? Hur gör jag för att motivera en pappa som kommer till förskolan, där det hänger en bokpåse i hallen? Jag lyfter ner en påse, plockar ut några olika böcker. Om pappan säger, jamen barnet lyssnar ju på böcker, då svarar jag att det är ju gemenskapen kring boken du får med ditt barn som är viktig när ni sitter i soffan.

Vi behöver ta Bokstart vidare. Men det är vi själva lokalt som behöver skapa innehållet. Är det svårare på en liten ort med mindre resurser? Å andra sidan har vi närmare mellan människor. Men inte alla har rätt kompetens, så nu sitter vi själva och spånar. Kanske borde Bokstart ha ett program för hur man kan gå vidare lokalt. Men böcker har fått en mer naturlig plats på förskolan genom Bokstart; mer aktivitet kring böcker, de ligger framme, tillgängliga för barnen. Tidigare var det inte så. Jag hör i personalens samtal hur viktig boken är. Vi har mer medveten läsning, vi prioriterar att gå till bibblan. Ute i kommunens periferi finns inget bibliotek. I stället tar man tåg eller buss dit med sin barngrupp. Som ett litet äventyr att komma i väg och uppleva ett bibliotek.



FOT
FÖR ID
KÖRKORT
VISUM

Klart på 5 minuter

Vill du att jag ska läsa?

”

Böcker har vi ju alltid läst här. Men Bokstart som idé var någonting nytt. Frågan var hur kunde det här nya se ut för våra fyra förskolor och personal på de sex småbarnsavdelningarna? I text och bild djupdök vi i Bilderbokens mångfald och möjligheter av Agneta Edwards. Målet var att stärka språket, inte minst för vår personal som hade svenska som andraspråk, de behövde förstå mer av våra svenska sagor och historier. Men det vi lärt oss måste vi påminna varandra om hela tiden, annars tynar kunskapen bort sakta men säkert. Därför samlas all personal på APT eller studiedagar för att öka medvetenheten om språket, ofta ur någon särskild vinkel, till exempel grammatik eller språklek med rim och ramsor. Vi kan samtala om hur vi går ut i skogen och upplever prasslet och hur vi sätter ord på det. Det finns nämligen personal som bland barnen är ganska tysta. Till dem kan jag säga: Du ska vara en närvarande pedagog. Utmana barnet i det som de behöver. Ge barnet ord, ge frågeställningar så att de tar nästa steg mot ett bredare språk. Vi ska inte bara säga lampa. Vi ska säga lysrör, taklampa, golvlamp, väglampa, ficklampa.

Många tror att vi bara passar barn. Men vi är lärare, pedagoger som hela tiden ska se till barnens nästa steg, vart de är på väg. Om jag ser att barnet har lagt två klossar på varandra så ska jag fråga: Kan du lägga en tredje? Om jag ser att barnet går till böckerna, då vill jag att personalen ska vara närvarande och frågar vill du att jag ska läsa? Ibland går jag in på avdelningen medvetet och tänker: Böcker, var finns böckerna, hur ser det ut? När jag går in kan jag välja vad jag vill se, till exempel sätter man ord på

sakerna? Miljön – vad har man satt fram till barnen, har man satt fram bord och stolar, vad finns på bordet som barn kan jobba med, finns bygg-material, vad är barnen i gång med, vad verkar de leka med? Det kan även handla om kamratskap barnen emellan: att lära dem hur man är en bra vän, en bra kompis. Hur leker man tillsammans? Det är ett arbete som kräver otroligt mycket, för du ger så mycket. Du ska finnas intill barn som hela dagen säger Fröken fröken fröken! Du blir slut i hela kroppen, mentalt som fysiskt. Belöningen? Dagens guldstund för mig har blivit när vi ätit frukost tillsammans och är på väg in för en läsestund.

Läsestunder ordnar vi inte längre bara före vilan, vi läser mornar, eftermiddagar, vad som nu passar för att alla barn ska få läsa minst en bok om dagen. Vi pratar också om att ha böcker i flera olika miljöer; inte bara där böcker brukar kunna vara. Vi har satt upp böcker på väggen, dragit ut bilder från en bok och lagt ut på golvet inplastade, så att barnen kan leka på boken, leva i sagan. Bilder från Knacka på! som kan vara uppsatta på dörrar eller väggar så man kan 'läsa' bilderna. Det här är framför allt för 1-åringar, som är mycket på golvet. En avdelning la boken som en väg, som gick att läsa bit för bit. Personalen tycker om att hitta på sådana saker.

Att grota ner sig teoretiskt har varit nyttigt, och att omsätta det i praktiken och förstå varför man gör det. Samtidigt har kommunen köpt in en app med böcker inlästa på många språk. Om vi läser på svenska så kan någon läsa på arabiska med appen. Eller tvärtom för de som läser på arabiska. Är det nåt barn som absolut inte kan svenska så kanske jag sitter ensam med det barnet. Vi vill ju att barn ska lära sig läsa, fundera kring bilder, lära sig prata om boken, tänka kring boken, lära sig koncentration. Men barn idag

har så snabba input; man tittar på skärm, på film, men boken tar längre tid och kräver mer koncentration och fokus. Så när vi börjar med en ny bok pratar vi först om bilderna och frågar vad tror ni boken handlar om? Det dröjer alltså en stund innan vi kommer till själva läsningen. För att den ska bli förstådd behöver vi många gånger förbereda några ord, vad de betyder. Vi måste jobba långsamt eftersom 80 procent av barnen har svenska som andraspråk.

För barnen blir det en vändpunkt när de förstår idén med böcker. Att det händer saker. Men har jag inte språket så har jag svårt att förstå vad som händer. Det är därför vi jobbar med bilden först. Sätter ord på saker. Men när de väl förstått konceptet – då blir de ju fast, då väljer de att läsa böcker.

De börjar söka efter
den där upplevelsen,
de vill ha den igen:
Läs för mig!

Men det gäller att personalen jobbar för det, att barnen ska komma dithän. Vårt jobb innebär ju att vi ska hjälpa dem att fantisera. Barn som kan leka och fantisera, de kan må ganska bra. Ganska nöjda med livet. De som inte kan omsätta verkliga saker i fantasin blir mer rörliga, de går från grej till

grej, de kommer aldrig in i koncentration, i lek. Det blir lätt oroligare kring dem, de rör sig på annat sätt. Med hjälp av boken behöver vi träna deras fantasi. Böcker bidrar till att barn börjar fantisera. Därför ska det alltid finnas böcker framme hos oss. De ska kunna välja att ta en bok. Det syns tydligt när de börjar välja böcker. Ibland tar de en bok och sätter sig själv att bläddra, ibland kommer de till den vuxne. De börjar söka efter den där

upplevelsen, de vill ha den igen: Läs för mig! Annat kan locka barnet till en bok. Den kan vara inbjudande, med starka färger, sådant som små barn reagerar på och bjuds in i, så att de säger: Jag vill titta, jag vill läsa! Därför rättar vi oss efter intresse, är de intresserade av bilar så söker vi bilböcker.

Vi pratar med föräldrarna om språk när vi möter dem. Att dialogen är grunden. Ett barn måste ju ha någon som lyssnar på sig. Annars blir det ganska ointressant om ingen lyssnar. Jag tror att vi har olika kulturer när det gäller att lyssna. Vissa kulturer pratar mycket med barn; berättar vad som ska ske, berättar vad man har gjort, är intresserade i största allmänhet. I några kulturer är barn bara barn. Som blir mer intressanta att prata med när de blivit lite äldre, de kan ju inte prata när de är så små, säger man. Här pratar vi med våra barn från det att de föds. Vi möter föräldrar med utländsk bakgrund som har en plan för sitt barn, för att kunna leva i Sverige på bästa sätt. Och fungera. En del kanske inte orkar, men ser ändå det viktiga med ett språk. Vi får inte lägga på dem bördor, men egentligen är det inga svåra saker. Att bekräfta barnet, att prata litegrann när man klär på dem; ge dem lite språkverktyg så de förstår hur språk och handling går hand i hand. Ett litet barn tittar ju på dig hela tiden: se mig, jag är här! Om föräldrarna inte är närvarande så blir det ingen bekräftelse.

Till en stressad förälder vill jag säga att du är den viktigaste personen för ditt barn. När ni möts i hallen på förskolan efter att ha varit borta från varandra efter så många timmar, då behöver ni ha det där mötet på riktigt. För att det ska bli en bra stund. För att ladda den energi ni behöver, för att gå hem. Jag måste få föräldern att förstå varför barnet är viktigare än till exempel telefonen, just i den här stunden.

Författaren

Staffan Ekegren är författare och fick i uppdrag att ge sig ut i Örebro län och samtala med de olika professioner som ingår i Bokstart Örebro län. Under denna tid fick Staffan ett barnbarn, det här är hans berättelse.

Den ena glädjen ger den andra

”

Medan min svärdotter är gravid med Tore våren 2022 ber Region Örebro län mig att vara en av att samla in erfarenheter från Bokstart Örebro län: språkutvecklingen hos barn 0–3 år.

Tre månader efter att han kommer till världen på USÖ börjar jag resa länet runt bland logopeder, pedagoger, BVC-sköterskor, bibliotekarier med flera. Alla med personlig erfarenhet av arbetet med att trygga språket hos våra allra yngsta, parallellt med att mina nära och kära förstagångsföräldrar på sitt håll ställs inför den största utmaning som livet ger.

Situationen gör det möjligt att följa kommunikationen föräldrar–barn ur en personlig synvinkel, samtidigt som jag lyssnar in professionen i länet. Tore blir vår minsta gemensamma nämnare. Tack föräldrar för att jag nu får berätta vad ni berättat för mig.

*Staffan Ekegren
Författare*

Första sparken är första svaret

Första sparken är första svaret. Ibland trycker hon lite lätt över magen för att känna om han sparkar tillbaka. En första kommunikation, trycka – sparka. Ibland fungerar det. Efter vecka 20 börjar de som snart blir mor och far mer och mer prata med han därinne som bär arbetsnamnet Torsten.

– Hej hej Torsten, det är mamma!

– Hej Torsten, det är pappa, hör du mig. När du kommer ut ska jag lära dig om världen.

De talar med trygga röster, som till en vän man berättar saker för. Egentligen vet de inte om de blir hörda, eller hur. De pratar som om. Som om en från yttre rymden långsamt håller på att landa. Här.

Efter vecka 22 känner hon att nog finns det en som lyssnar: Här inne. De spelar sin bästa musik. Kommer han att minnas den? Och våra röster? Våra sånger, Trollmors visa med elva små troll?

I juni landar han. De har läst om Svarsleendet, att det försvinner efter en tid. Men känns som ett samtal när det ändå kommer. Hudkontakt som kommunikation, när en Tore vilar i värmen på en pappas bröst.

Bajs som kommunikation, när han ligger på rygg över skötbordet och känner värmen av röster som håller upp hans ben och cyklar dem litegrann.

”... å vad sköööönt det är bajsar ...!”

”... och nu blir det lite vått och kallt ...”

Hela tiden har de har fullt sjå att tyda hans olika läten och önskar sig ett lexikon över hungerskrik, tröttskrik, argskrik, bytablöjskrik, frysskrik, varmskrik. Skrik som stiger och sjunker i fas med att ingen i hela världen fattar. Utom mammas kusin. Som får Tore att somna mot axeln, direkt. Hur lyckas hon och inte vi? 1. Har egna barn. 2. Är förskollärare. 3. Försöker inte lägga honom för tidigt så han måste skrika NEJ NEJ NEJ för helvete jag är inte trött, det är ni som är trötta, och stressade är ni dessutom! Ge upp! Två förstagångsföräldrar ger upp.

Böcker går bättre. Knacka på efter 2 månader, och pekboken Titta djur! med enkla tydliga bilder av katt, hund. ”Vad säger hunden?” Och ”Titta, där är ju en sådär katt som Tore såg igår.” Två entusiaster lever sig in i bilderna med Tores ögon, hela familjen upptäcker hund och katt och ko och gris om och om igen.

Men så hamnar han ute på balkongen och en liten vattenkanna står där; han tar den och går fram till en blomma. ”Vattnar” den.

– Titta en ”Vovov!” Fullträff ute med barnvagnen när de möter något av de där djuren, som gamla vänner. Som han minns, och möter igen hemma i boken, samma djur, lika levande. Och precis som bilen på bilden i boken eller

leksaker-bilen hemma på golvet eller bilen därnere på gatan, så blir de alla lika mycket bil. Inne i Tore.

”Vad säger bilen?”

”Brrrrrrum!”

Aldrig hade de vattnat blommorna på balkongen medan Tore sett på. Men så hamnar han ute på balkongen och en liten vattenkanna står där; han tar den och går fram till en blomma. "Vattnar" den. Så som de pekat och berättat om i Knacka på: "Titta Tore, lilla gubben vattnar blommor!"

Knacka på är fantasirik. Vitt skilda scener för varje rum. Ändå finns en tråd. På varje uppslag en dörr som leder till nästa rum, och en läsning som fungerar även motoriskt med sina knackningar, barn och föräldrar tillsammans, vilket gör det lättare att spinna en berättelse för varje sida. Boken öppnar för medskapande, och om föräldern känns entusiastisk blir det roligare för barnet att läsa bilderna: "Men vad ska farbrorn göra nu!?"

Tore ligger tyst och stilla i sin täckta vagn, trottoaren är blöt och föräldrarna ser honom knappt under skyddsöverdraget. Han sover. I samma ögonblick de möter en hund hör de ett överlyckligt "DATT!!!"

Tores första ord. Han måste ha legat hela tiden och kikat ut. Men tolkat hunden som en katt. Intressant vad han egentligen räknar som "datt".

Några dagar senare får han syn på bilden av seriefiguren Batman: "DATT!" Figurer med spetsiga öron alltså. Tills Tore efter ännu en tid ropar "DATT" till småfåglar som går och pickar på marken.

Som alla andra har Tore ett förråd där han samlar ord, saker som kan vara bra att ha. Dagen lång pekar han finger åt allt och alla som ska läggas på minnet. Som är ett hyllplan på rätt plats i ordförrådet. Gamla böcker blir som nya efter en tid. De fördjupas i takt med Tores utveckling. När han ser detaljer som gått honom förbi veckan före så pekar han bara "uuh!?" Elsa Beskows Sagan om den lilla gumman blir hans första drama. Han är

beredd flera sidor innan gumman kommer inrusande och ropar ”Schaaaaas katta!” Dessförinnan presenteras stol, bord, pall, blommor, allt som ska falla omkull i tumultet när katten skräms iväg. För att inte orsaka dålig stämning måste föräldrarna lova Tore att gumman är snäll, hon låter minsann katten komma hem igen snart och dricka hur mycket mjölk som helst.

Han blir nöjdare i kommunikationen ju mer han växer. Från det att han kan krypa och själv förflytta sig blir han en nöjdare bäbis. Hämtar böcker för att se på bilderna, inför vågen av ord som ska forsa ur honom om några månader. När han själv inte med egen hand kan hantera knapparna på en leksak med djurläten, så tar han tag i mammas hand som ett verktyg och låter det göra jobbet. Vill vara med i allt de gör, annars blir han arg. Sitter gärna i selen när mamma lagar mat.

– Men då måste du först gå och hämta selen!

Går iväg och hämtar selen. !

– Hämta nallen!

Hämtar nallen.

– Gå och städa lite!

Hämtar sopborsten, städar lite.

En dag har han hämtat den tomma rena vällingflaskan inifrån köket och lägger den pappas knä. Men han är inte bara hungrig, han försöker säga nåt avancerat: ”uh, uh!” Som om han bär munkavle går han mot köket och pekar ”uh, uh” för att pappa ska följa med; nu ställer han sig vid diskbänken och pekar uppåt där den sköna vällingen brukar tappas upp. På flaska, lagom

varm. Av pappa. Sekvenstänkande, konstaterar pappa, sonen inte bara tänker sig att jag ska göra iordning vällingen, han inser att han måste driva in mig i köket om han ska få bli mätt. Extremt avancerat! Vällingen rinner len och go och innan det sörplar tomt har Tore slagit om i lycka, han har ljus i ögonen, han slappnar av, kvittrar.

Och lycka är Max balja, en fantastisk bok tycker Tores föräldrar. Skriven lite på bäbisspråk: "Vovve måste bada balja." Allt måste bada balja. Tore pekar ut en boll på ena sidan, som hamnar i baljan på nästa där Tore finner nya saker som måste få ett namn.

BVC-sköterskan har sagt att det är okej: "För att få en liten andpaus."

Om Tore är gnällig och mamma ensam hemma och inte får gå på toaletten, inte duscha, inte någonting för sig själv – då låter hon kanske Babblarna på teve vikariera för henne en stund. Lugn och fin sitter han och tar inte sina ögon ifrån dem. BVC-sköterskan

har sagt att det är okej: "För att få en liten andpaus."

Sången som Tore hör vid sängdags är den gamla vanliga. Så gammal att den alltid har funnits. Gammal som en Trollmor. Eller som några andra av de sånger som ingår i "Min lilla stora kärlek, sånger för de allra minsta, med Svenska Kammarorkestern." En av de gåvor från Bokstart som barnmorskan gav Tores föräldrar redan när han låg i mammas mage.

Staffan Ekegren

Tack till er som bidragit

Bokstart Örebro län är mer än ett projekt och den fina samverkan vi nu har byggt upp är något vi alla tillsammans får fortsätta vårda. Stort tack till alla er som generöst har delat med er av era berättelser i denna skrift, utan er inget Bokstart Örebro län.

Tack även till Kulturrådet som möjliggjort våra projektår genom stöd av medel, material, nätverksträffar, kunskapsdagar med mera. Vill även rikta ett tack till mina regionala kollegor i landet som likt mig arbetar med biblioteksutveckling, så tacksam för vår samverkan för små barns språkutveckling. Tack till mina kollegor på Kultur och ideell sektor och våra kulturinstitutioner i länet för fina samarbeten där olika konstformer har blivit en del av barns språkutveckling.

Tack till Eva Hillerbrand för ditt stora engagemang för barns språkutveckling och för att du initierade vår samverkan. Tack till Staffan Ekegren som med nyfikenhet och glädje gav sig ut i länet och samlade in alla berättelser. Tack till Maria Stark och Marie Cesares Ohlsson för er positiva inställning och stöttning, vårt samarbete med att driva Bokstart Örebro län framåt har varit otroligt värdefullt. Tack till mina kollegor Linda Berg Ottoson och Johanna Berglund, för er ovärderliga hjälp med texterna och korrektur. Och slutligen tack till min kollega Mia Eriksson som layoutade boken.

*Eva Bernstein Bang
Samordnare för biblioteksutveckling Region Örebro län
samt projektledare för Bokstart Örebro län 2017–2024*



Bokstart

MED STÖD AV KULTURRÅDET

regionorebrolan.se/kultur

Tel 019-602 10 00

E-post kultur@regionorebrolan.se

Besöksadress Klostergatan 23, Örebro

Postadress Region Örebro län, Box 1613, 701 16 Örebro



Region Örebro län